

ზურაბ ავალიშვილი მიუნხენის გარიგებისა და ჩეხოსლოვაკიის დაპყრობის შესახებ

დიდი მეცნიერისა და უანგარო მამულიშვილის – ზურაბ ავალიშვილის (1875-1944) შესახებ ბევრი დანერილა და კვლავაც დაინერება. ის აქტიურად იყო ჩართული დამოუკიდებელი საქართველოს აღმშენებლობის საქმეში, მონაწილეობდა სხვადასხვა მოლაპარაკებებში; 1918-1922 წლებში დიპლომატიური მისიით იმყოფებოდა საზღვარგარეთ – გერმანიაში, საფრანგეთში, დიდ ბრიტანეთსა და აშშ-ში.

1921 წელს მომხდარი საქართველოს ოკუპაციისა და ანექსიის შემდგომ, ზურაბ ავალიშვილი ემიგრაციაში დარჩა. იქ მას ჰქონდა საკმაოდ დრო, რათა ნაყოფიერად ემუშავა საქართველოს ისტორიის, კულტურისა და პოლიტიკის საკითხებზე.

ავალიშვილის მოღვაწეობის ყველა პერიოდი მნიშვნელოვან ყურადღებას იმსახურებს. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში კი განვიხილავთ მის ნააზრევს XX საუკუნის 30-იან წლებში.

1939 წლის აპრილში, ჟურნალში „კავკასია“ (№4/64) გამოქვეყნდა ზურაბ ავალიშვილის სტატია „რამოდენიმე შენიშვნა ჩეხოსლოვაკიის დასასრულის გამო“. ამ სტატიას უსწრებდა წინ, მის მიერ ამავე ჟურნალში წინა წელს გამოქვეყნებული სტატიები: „ქარიშხლის შემდეგ“ (№ 5/58) და „ჭექა-ქუხილის წინ?“ (№ 7/60). ამ სტატიებში ავტორი საუბრობს 1938 წლის მიუნხენის გარიგების გამომწვევ მიზეზებსა და მოსალოდნელ პოლიტიკურ შედეგზე.

ერთ-ერთ სტატიაში ვკითხულობთ: „Какова бы ни была окончательная оценка того, что стряслось над Чехословакией, с любой из возможных здесь точек зрения (например, германской, славянской, европейской, русской и т. д.) особенно сильное непосредственное впечатление чехо-словацкие события марта 1939 г. (да и конца сентября 1938 года) должны были действительно произвели в среде так называемых „малых государств“ или „малых наций“. Притом, чувство необеспечен-

ности, страх за ближайщее будущее, неуверенность в действительности союзнических связей или нейтралитета и пр. захватили даже государства, издавна устойчивые, сильные культурными ценностями и непоколебимым, казалось, международным положением“ [1, 13].

ჩეხოსლოვაკიის დაშლის და მისი ტერიტორიის ოკუპაციას, გარეშე ფაქტორების გარდა, ხელი შეუწყო შიდა ფაქტორებმა. მიუნხენის გარიგების შემდეგ გაღრმავდა უთანხმოება ჩეხებსა და სლოვაკებს შორის. სტატიაში ვკითხულობთ: „Началом конца Чехо-Словакии была распря, своеобразный и губный „спор славян между собой“. Он привел к провозглашению Словакией своей независимости... от Чехии или от Чехо-Словакии. Чехия стала германским протекторатом, Карпатская Украина оказалась поглощенной Венгрией. Все это потому, что как-то сразу рухнула Чехословацкая республика“ [1, 13].

ჩეხოსლოვაკიის დაცემის ძირითად მიზეზს წარმოადგენდა ის უიმედობა, რომელიც გააჩინა ამ ქვეყნის სამთავრობო წრეებში მიუნხენის გარიგებამ. მიღებული გადაწყვეტილების შესახებ (სუდეტის ოლქის გერმანიისთვის გადაცემა), მოლაპარაკებაში მონაწილე მხარეებმა: გერმანიამ, იტალიამ, დიდმა ბრიტანეთმა და საფრანგეთმა, მათ შორის ხელშეკრულების ხელმოწერის შემდეგ ამცნეს ჩეხოსლოვაკის პრეზიდენტს. დიდმა სახელმწიფოებმა განკარგეს პატარა სახელმწიფოს ბედი.

მიუნხენის გარიგების გავლენაზე ჩეხოსლოვაკიის შემდგომ ბედზე, თავად ზურაბ ავალიშვილიც ამახვილებს ყურადღებას. აანალიზებდა რა, ფაქტიურად წინააღმდეგობის გარეშე, გერმანიის მიერ ჩეხოსლოვაკიის დაკავებას, იგი აღნიშნავდა: „Германия овладела ЧехоСловакией без единого выстрела. По первому впечатлению, естественно было сказать: к чему, в таком случае, иметь многочисленную армию, прекрасно все снабденную!

Впрочем, по этому поводу высказывалось, что армия чешская уже не могла сопротивляться, после расчленения страны осенью 1938 г., после Мюнхенской встречи Гитлера и Муссолини с Чембероеном и Даладье; после того, как Чехия лишилась своих естественных границ и всей системы своих укреплений“ [1, 13].

განვითარებულ მოვლენებთან და ცვლილებებთან დაკავშირებით, ზურაბ ავალიშვილი აკეთებდა საინტერესო დასკვნას, რომელიც ორი ნაწილისგან შედგებოდა. პირველი ეხება დიდ სახელმწიფოთა დამოკიდებულებას და ურთიერთობას პატარა სახელმწიფოებთან. მეორე დასკვნა კი პირიქით, პატარა სახელმწიფოთა მიერ

დიდ სახელმწიფოთა მიმართებაში წარმოებულ პოლიტიკას. ავალიშვილი აღნიშნავდა: „Что касается будущего, весьма вероятно, что великие державы с еще большею, оstarожностью будут брать на себя обязательства по отношению к малым государствам, желающим оградить свою независимость, за исключение, конечно, случаев, когда защита великими державами малых диктуется первым несомненными интересами их собственного самосохранения.

Точно так же и «малые» народы с большею, чем прежде, опаскою будут возлагать надежды на „обещания великих держав“; и будут, более критически сопоставлять собственные свои риски с вероятностью исполнения даваемых им обещаний. Но, разумеется, нельзя поручиться за будущее поведение народов. Из так называемых уроков истории мало кто извлекал для себя пользу. Почему, однако, не быть и исключениям?“ [1, 16]

ვინაიდან ისტორიის გაკვეთილებს შევხებით, უნდა წარმოვაჩინოთ ერთი გარემოება, რაზეც ზ. ავალიშვილი ჯერ კიდევ დეკემბრის თვის ჟურნალ „კავკასიის“ ნომერში წერდა. მან ივარაუდა საბჭოთა კავშირისა და გერმანიის დაპირისპირება იმ შემთხვევაში, თუკი გერმანია შეეცდებოდა თავისი „სასიცოცხლო სივრცე“-ის აღმოავლეთით გაფართოებას.

„В различных формах и неодинаковом смысле, это относиться к ряду стран, а не к одной Украине. Но над последней, т. е. над главной ее частью господствуют Советы, и вопрос, так поставленный, может в определенных условиях, повлечь за собой столкновение, а может быть и войну между Германией и Советским Союзом“ [2, 9].

ზემომოყვანილი ციტატა, კიდევ ერთი მკაფიო დადასტურებაა, რაოდენ დიდი პოლიტიკური წინჭვრეტის უნარს ფლობდა ავალიშვილი. თუმცა, ეს უნარი ჩანს ასევე სტატიის სხვა ნაწილშიც, სადაც ის ვარაუდობს რა შემთხვევაში შეიძლება მოვიდეს წინააღმდეგობაში გერმანიის ექსპანსიონისტური ზრახვები და ქმედებები დიდ სახელმწიფოთა (საფრანგეთის და დიდი ბრიტანეთის) პოლიტიკასთან.

„Но было бы не лишним остановиться на одном довольно существенном обстоятельстве, связанном с предположенной нами международною обстановкой. Германия стремится расширить свое влияние в направлении, скажем условно „украинском“. Если бы имелось налицо молчаливое согласие на это великих держав Запада (все равно, чем бы это согласие ни диктовалось или подсказывалось), связанные с таким предприятием перемены, при всем их обширном местном значении,

მოგლი ბი ი ნე ოტრჱფიჱ ნეპოსრდსტვენნიჱ ნა ვზაიმოოტნოშენიჱჱ ველიკიჱ ევროპეიჱსკიჱ დერჱჱვ, თ. ე. ნე დაჱთ პოვოდა კ სტოლკნოვენიუ, ვ დანნიმ სლუჱაჱ, ჱერმანიი, ა სლედოვატელნიო ი იტალიი, ს ჱრანციიჱ ი ანგლიიჱ. კარტინა, ნავერნიე, პოლუჱილასჱ ბიჱინაი, ესლე ბი ვ როლი ორგანიზციონნი-პოლიტეჱსკოი ჱერმანიჱ ოკაჱლასჱ ბი თამ, ოტკუდა ონა მოგლა ბი გროზიჱ ჱიჱნიენნიმ ინტერესამ ველიკიჱ დერჱჱვ პროტივოპოლოჱნიო ჱაგერჱ, სჱაჱემ ვ სფერე სრედისემნიოგო მორჱ. თე კტოთაკოი უგროზი ვოობესე ოპასაჱთსჱ, მოგლი ბი, ნაპრიმერ, სჱესჱჱ დლჱ სეჱჱ ოჱენი ოპასნიმ უპროჱენიე ჱერმანსკოგო ვლიჱნიჱ ვ ნეპოსრდსტვენნიმ სოსედსტვეს ტურციე ი ირანომ“ [2, 12]

მართლაც, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპი მეორე მსოფლიო ომის დაპირისპირებაში გახდა, გერმანიის მიერ ბალკანეთის დაპყრობის შემდეგ, ხმელთაშუა ზღვის და ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში ფეხის მოკიდების მცდელობა. 1941 წლის გაზაფხულზე ლიბანსა და ერაყში წარმატების შენარჩუნების შემთხვევაში, თურქეთი თითქმის გარდა ჩრდილო აღმოსავლეთის ნაწილისა, აღმოჩნებოდა გერმანიის მარწუხებში. ასეთ ვითარებაში კი, ალბათ თურქეთი ველარ იქნებოდა ნეიტრალური და შესაძლოა ჩაბმულიყო საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ ომში. საბერძნეთისა და ლიბანის დაკავებაში, დიდმა ბრიტანეთმა მისი სასიცოცხლო სივრცისადმი მიმართული საფრთხე დაინახა და ჩაერთო სახმელეთო ბრძოლებში გერმანიის წინააღმდეგ.

ჩვენს მიერ განხილული ავალიშვილის სტატიები წარმოადგენს საინტერესო კვლევის საგანს, სადაც მკაფიოდ ჩანს ავტორის გამჭრიახობა და არგუმენტრებული მსჯელობის უნარი.

„მიუნხენის გარიგებიდან“ 80 წელი გავიდა, თუმცა საკითხი დიდ სახელმწიფოთა მიერ სუსტ სახელმწიფოთა ბედის განკარგვის კვლავ აქტუალური რჩება.

ვფიქრობთ, რომ ევროკავშირის სანქციები უნდა დაეწესებინა არა 2014 წელს, რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიის შემდეგ, როდესაც უშუალოდ მის მოსაზღვრე უკრაინას შეექმნა საფრთხე, არამედ 2008 წელს, როდესაც რუსეთის მიერ განხორციელდა შეიარაღებული აგრესია საქართველოს წინააღმდეგ.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. З. Авалишвили, Несколько замечаний по поводу конца Чехославкии, „Кавказ“, №4/64, апрель 1939.
2. З. Авалишвили, Перед Грозой? „Кавказ“, №12/60, декабрь 1938.

Alexander Tsursumia

Doctor of Political Science, Ivane Javachishvili Tbilisi State University, Assistant Professor of Social and Political Science Faculty

Zurab Avalishvili about Munich Agreement and Czechoslovakia Occupation

Summary

Zurab Avalishvili (1875-1944) was actively studying political processes. In the article we consider our attention around his vies about occupation of Czechoslovakia by Germany.

Avalishvili sees the reason for the ease occupation of Czechoslovakia by Germany in the Munich Agreement. This agreement led to internal strife and the separation of Slovakia from the country.

In 1939 in the articles published in journal „Caucas“ Zurab Avalishvili predicted a possible version of subsequent events. He notes that Germany’s expansion of the living space to the east will lead its collision with the Soviet Union. A clash with France and Britain is possible if Germany approaches their living space – the Mediterranean Sea.